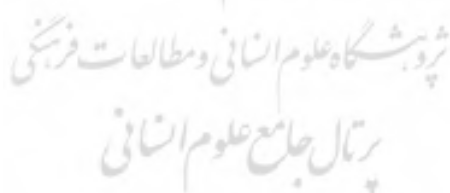

جایگاه زنان در جامعه‌ی کُرد زبان با تأکید بر فرهنگ کار زنان

مسعود طه زاده^۱

چکیده

نگرش جوامع به کار زنان و فرهنگ زنان در قبال کار، موضوعی پراهمیت و تعیین کننده در توسعه‌ی جوامع در تمامی سطوح است. این که زن به عنوان نیمی از جامعه حق دارد به علایق شغلی خود بپردازد و در تولید و توسعه‌ی جامعه نقش داشته باشد، مسئله‌ای غیر قابل انکار است. با این وجود محدودیت‌هایی وجود دارد که تا کنون در بسیاری از مناطق عملی شدن این موضوع را با مشکل روبرو کرده‌اند. در این مقاله سعی شده است ابتدا مفهوم کار، اهمیت کار و تولید و نقش نیروی انسانی توضیح داده شود، سپس فرهنگ و فرهنگ کار بررسی شده‌اند. همچنین جایگاه زنان در اجتماع و اهمیت و منزلت زن و دلایلی که کار و فعالیت زنان را توجیه می‌کند بیان شده است و سپس در نهایت اهمیت زنان در کُردستان، نحوه‌ی نگرش به کار زنان و وضعیت آنان در مناطق مختلف کُردستان و محدودیت‌های موجود شرح داده شده‌است.

واژگان کلیدی: زن، کار، فرهنگ، فرهنگ کار، جایگاه زنان، زنان کرد، کُردستان

مقدمه

کار و تلاش به عنوان وسیله‌ای برای فراهم‌سازی نیازها و رسیدن به خواسته‌ها و اهداف، نقش مهمی در زندگی افراد و تداوم وجود جامعه دارد. مزایای فراوان انجام دادن فعالیت‌های ذهنی و فیزیکی از نظر تاثیر بر سلامتی روح و روان و همچنین جلوگیری از گرایش افراد به سوی انجام کارهای بیهوده و آلوده شدن به آفات اخلاقی و اجتماعی و روی آوردن به سوی ضدا ارزش‌ها بر کسی پوشیده نیست. از سویی کار و تلاش اساس پیشرفت جوامع از نظر اقتصادی بوده و عامل مهمی در طبقه‌بندی جوامع به توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته می‌باشد.

نکته‌ی مهم در این باره، توزیع جوامع در دو جنس زن و مرد است. همان‌طور که مشخص است نیازهای انسان چه زن و چه مرد مشخص بوده و در شکل کلی آن تفاوتی ندارند. در نتیجه هرگونه آسیبی که از عدم وجود فعالیت به فرد برسد، شامل هر دو قشر خواهد شد و در این بین زنان تافته‌ی جدا بافته نیستند و قبول این نکته که هر انسانی بدون وجود کار و هدف و انگیزه قادر به ادامه‌ی زندگی نیست، ضروری است. از سوی دیگر وجود زنان به عنوان تقریباً نیمی از جمعیت در هر جامعه‌ای، بیش از پیش بر ضرورت وجود فعالیت زنان در جامعه اشاره دارد و این حقیقت را منعکس می‌کند که عدم دخالت زنان در امور، در واقع عدم استفاده از نیمی از ظرفیت و انرژی انسانی است.

مردم کردستان و به خصوص زنان کُرد نیز از قواعد گفته شده مستثنی نیستند و استفاده جستن از توانایی‌ها و استعداد‌های آنها در واقع تلنگری رو به جلو به جوامع کُردزبان بوده و گامی در راستای نزدیک شدن به برابری زن و مرد می‌باشد، البته با رعایت اصول و توجه به محدودیت‌ها و تفاوت‌های فیزیکی و روانی و فراهم آوردن محیط مناسب و فرهنگ و دید مثبت نسبت به کار زنان در جامعه.

آشنایی با مفهوم کار

کار ارتباط دهنده و عامل پیوند میان فرد و جامعه است. کار هرگونه فعالیتی است که به صورت آگاهانه انجام گرفته و در پی دستیابی به اهدافی باشد. در فرهنگ معین کار به عنوان "آنچه از شخصی یا شیئی صادر می‌شود، آنچه انجام داده شود، فعل و علم" تعریف شده است. همچنین معانی کسب و شغل نیز مترادف آن به کار برده شده است (۱). آنچه مشخص است انجام کار نیازمند صرف نیرو و انرژی از جانب فرد بوده و فرد در انجام دادن آن در پی دستیابی به منافعی است و بر انجام آن آگاه است.

آنچه ارائه شد، مفهوم کار به صورت عام بود. آنچه بیشتر به ذهن خطور می‌کند رابطه‌ی کار با اقتصاد است و اغلب چیزی که از کلمه‌ی کار به سرعت در ذهن افراد نقش می‌بندد، ارتباط کار با منفعت مادی و شناخت آن به عنوان فعالیت اقتصادی است. در علم اقتصاد کار به عنوان هر عملی تعریف می‌شود که مواد خام را در جریان تولید تغییر داده و به محصولی تبدیل کند که برای دیگران قابل استفاده باشد و یا هرگونه خدمتی که دیگران از آن منفعت ببرند. در واقع هرگونه فعالیتی که فرد آگاهانه انجام می‌دهد در راستای تحقق خواسته‌هایش، مانند انجام علایق شخصی، هنر (در صورت نداشتن منفعت مادی) و کارهای روزمره از تعریف عام کار مشتق می‌شود و کارهایی که در راستای منفعت مادی و تولید محصولات انجام می‌گیرند در حیطه‌ی تعریف اقتصادی کار قرار دارند.

اهمیت کار در جامعه

کار و تلاش در تمام ادیان و باورها و مکاتب انسانی مقوله‌ای ارزشمند، تحسین شده و مفید قلمداد شده است و بیشتر دانشمندان و بزرگان انسان را به کار و تلاش توصیه کرده‌اند. توماس ادیسون (Thomas Edison) سه وسیله‌ی مورد نیاز برای رسیدن به اهداف را کار، استقامت و عقل سلیم می‌داند. آندره موروا (Andre Maurois) کار را از بین برنده‌ی کسالت و عیب و نیاز می‌داند. "جوهر لعل‌نهر" از رهبران جنبش استقلال هند کار گروهی و استفاده ورزیدن از آن را بهترین ارزش می‌داند. گوته شاعر و فیلسوف مشهور فرانسوی (J. Goethe) حتی بی‌ارزش‌ترین کارها را به بیهودگی و بیکاری ترجیح می‌دهد و جک کانفیلد (Jack canfield) روانشناس و سخنران مشهور معاصر، انسان‌ها را ترغیب می‌کند که نسبت به کار شایسته و آغاز آن اقدام کنند که به تدریج افراد زیادی در حمایت از آن به آغازگر خواهند پیوست. در قرآن و احادیث اسلام و سایر ادیان نیز بارها و بارها کلمات کار و تلاش و کوشش تکرار شده است.

انسان با انجام کار و فعالیت، خود را مشغول نگه داشته و این بزرگترین سلاح در مقابله با گرایش انسان به سوی امور نکوهش شده و مضر برای فرد و جامعه است. همچنین مشغول بودن فرد به انجام کار، وی را از تشویش و نگرانی که از بزرگترین مشکلات چند دهه‌ی اخیر است در امان نگه می‌دارد. دیل کارنگی در کتاب آئین زندگی که مختص به مقابله با تشویش و نگرانیست افراد را به اشتغال و فعالیت فرا می‌خواند و بر این عقیده است که بیکاری بزرگترین دلیل روی آوردن افکار منفی به ذهن انسان است (۲).

از سوی دیگر انسان ذاتا دارای استعدادهایی نهفته است که برای بروز آنها نیاز به تلنگری است که آشکار شوند و فرد به پرورش آنها پردازد و این امر ممکن نیست مگر با قرار گرفتن در جریان کار و فعالیت و درک این مسئله که چه کارهایی فرد را راضی می‌کند و احساس رضایتمندی به شغل و فعالیت را در وی پدید می‌آورد.

پیداست که بهره‌وری افراد در کارهایی که با رضایت و خشنودی و انگیزه انجام می‌گیرد به مراتب بالاتر است (۳). همچنین خلاقیت و نوآوری نیز نیازمند جدیت در کار و علاقمندی به آن است که این نیز به نوبه‌ی خود موجب ایجاد افکار و ابزار نو شده و سازمان و جامعه را رو به جلو حرکت می‌دهد.

از نظر اقتصادی نیز نیروی کار به عنوان عامل تولید برتر، اهمیت زیادی داشته و این نیروی انسانی و کار اوست که به ابزار، مواد و سرمایه معنی می‌بخشد و بدون توانایی‌های انسانی و دانش و مدیریت قطعا تولید میسر نیست. همچنانکه واضح است، جوامع بدون تولید و برآورده شدن نیازهایشان در واقع موجودیتی نخواهند داشت و تمامی افراد نیازمند تولید هستند تا مایحتاجشان را تامین کنند. در نتیجه فرد با انجام کار نه تنها خود نیازهایش را تامین می‌کند، بلکه به صورت مستقیم در فراهم سازی خواسته‌های هم‌نوعان خود نیز دخالت دارد.

فرهنگ کار

فرهنگ (Culture) به تنهایی تعاریف زیادی دارد. یکی از مقبول‌ترین تعاریف از فرهنگ تعریف ادوارد تیلور (Edward Taylor) است که می‌گوید: "فرهنگ کلیت در هم تافته‌ای است که شامل دانش، دین، هنر، قانون، اخلاقیات و هرگونه توانایی و عادت است که انسان در جامعه به دست می‌آورد". همچنین در تعریفی دیگر فرهنگ به عنوان مجموعه‌ای از عادات، عقاید، فرم‌ها و هنرهای متعلق به جمعی از انسان‌ها در زمان و مکان مشخص نام برده شده است (۴).

در تعریف اقتصادی، فرهنگ کار به معنای ارزش‌هایی که یک گروه معین دارند و هنجارهایی که از آن پیروی می‌کنند و به تولید می‌پردازند به کار گرفته شده است. در جایی دیگر جعفری و حبیبی، فرهنگ کار را چنین تعریف کرده‌اند: "مجموعه‌ی ارزش‌ها، باورها و دانش‌های مشترک و پذیرفته شده‌ی یک گروه کاری". بر همین اساس آنها مولفه‌های فرهنگ کار را شامل آمادگی و توان کاری پرسنل، تسلط شغلی، حمایت سازمانی، انگیزه و تعهد، تطابق تصمیمات با قوانین سازمانی، دید مثبت کارکنان، روحیه‌ی کار گروهی، اخلاق شغلی، تمایل به انجام کار زیاد، دقت در کیفیت محصولات، همدلی، همفکری، همکاری، شادابی، استقبال از تغییرات مثبت، قناعت به حقوق دریافتی و نداشتن استرس‌های مخرب دانسته‌اند (۵).

فرهنگ کار مناسب موجب ترغیب افراد به کار و فعالیت، افزایش بهره‌وری، به وجود آمدن موقعیت‌های شغلی بیشتر، بروز خلاقیت و رضایت شغلی می‌شود. در حالی که فرهنگ کار ضعیف به این معنی است که افراد تمایلی به انجام کار ندارند و دیدی منفی نسبت به ماهیت کلی کار داشته و فعالیت‌هایشان فاقد کارایی و اثربخشی است.

جایگاه زن در جامعه و اهمیت کار زنان

بدون شک زن‌ها از همان ابتدای خلقت نقشی انکار ناپذیر و اساسی در گذران امور و انجام کارها داشته‌اند. کما این که در ابتدا ابزارهای انسان بسیار کم بوده‌اند و انجام کارها به وسیله‌ی نیروی انسانی رایج بوده است. ویل دورانت (Will Durant) در کتاب معروف خود، "تاریخ تمدن" می‌گوید: "در جوامع ابتدایی قسمت اعظم ترقی‌های اقتصادی به دست زنان اتفاق افتاده است". در واقع زنان با سر و کار داشتن با امورات روزمره، اکثر ابزارهای کاربردی و مهم آن زمان را ساخته‌اند، زیرا مردان بیشتر به کارهای بیرون از خانه مانند شکار و تأمین آذوقه و... مشغول بوده‌اند. در طول زمان نیز همواره زنان نقشی تعیین کننده در انجام کارها داشته‌اند. گاه این نقش به صورت سنتی و انجام کارهای معمول خانگی و کشاورزی و دامداری بوده و گاه با گذشت زمان و به خصوص وقوع انقلاب صنعتی که میزان تقاضا برای نیروی کار به شدت افزایش یافت، به صورت کارهای بیرون از خانه و همپای مردان در کارخانه‌ها و مراکز تولیدی.

زن به عنوان یکی از دو جنسیت انسانی، به صورت معمول باید برابر با مردان از حقوق انسانی برخوردار بوده و در کارها و امور مشارکت داشته باشد. حال ممکن است بنا به شرایط فیزیکی و روحی، شرایط برای فعالیت زنان در برخی امور سخت‌تر باشد، در عوض در بسیاری دیگر از کارها زنان استعداد و توانایی کاری بیشتری دارند. در نتیجه، منطقی این است که جای کاستی‌ها با توانایی‌ها پر شود و زنان هم سطح مردان در جریان امور مشارکت فعال داشته باشند. با ورود به دنیای جدیدی که اقتصاد و تولید در آن اهمیت زیادی دارد و جوامع بر اساس قدرت اقتصادی و میزان رفاه آنها دسته‌بندی می‌شوند، پیش از پیش جایگاه زنان به عنوان تقریباً نیمی از نیروی انسانی قادر به فعالیت اهمیت پیدا می‌کند. در واقع پشت کردن به نقش زنان در انجام کارها، یعنی نادیده گرفتن ظرفیت بالقوه‌ی بزرگی که توانایی انجام کار را دارد. از سوی دیگر در عصر حاضر نگرش سنتی نسبت به کار زنان و اجبار به ماندن آنها در خانه و تابویی که زن را محدود به اسارت در خانه می‌کرد تا حدودی برچیده شده است و در بسیاری از موارد زنان همپای مردان به فعالیت می‌پردازند، با وجود این که ممکن است در بسیاری از موارد آنطور که باید با دید برابر به آنها در محیط کاری نگریسته نشود.

به طور کلی امروزه در دنیا به خصوص در کشورهای توسعه‌نیافته، همچنان یک دید جنسیتی نسبت به کار وجود دارد و کار در بیرون از خانه به عنوان عملی مردانه دیده می‌شود و زنان محدود به کار در خانه یا مزارع و یا انجام کارها و صنایع دستی بومی هستند. در ایران نیز به عنوان یک کشور در حال توسعه، تقسیم کار بر اساس جنسیت است و با این که تا حدودی زنان وارد بازار کار شده‌اند، اما همچنان مشاغل مهم اکثراً در دست مردان بوده و ارزش‌ها و باورهای سنتی نسبت به کار زنان همچنان وجود دارد (۶).

با وجود پیشرفت‌هایی که در اهمیت دادن به کار زنان وجود داشته، کاستی‌ها و مشکلاتی نیز هنوز موجود است که برخی از آنها در زیر مورد اشاره قرار خواهند گرفت. این موارد ممکن است ناشی از نگرش‌های مردان متأثر از فرهنگ عمومی جامعه باشد یا توانایی‌های فیزیکی و روحی زنان و یا نبود اعتماد به نفس و اعتقاد به توانایی‌ها در خود زنان و نبود یک فرهنگ کار و نگرش صحیح نسبت به کار و یا عدم برنامه‌ریزی و تدبیر برای اشتغال زنان :

۱. زنان و مردان تمایل به انجام کارهای متفاوت دارند. ۲. به کار زنان کمتر بها داده می‌شود. ۳. نرخ‌های پایین‌تر تشکل‌های اتحادیه زنان. ۴. سطوح پایین‌تر آموزش و تحصیل در زنان. ۵. تخصیص نابرابر مسئولیت‌های خانوادگی و نبود خدمات حمایتی (۷).

این که زنان خود به توانایی‌ها و حقوق خود واقف باشند و نگرشی درست نسبت به کار داشته باشند، اولین قدم برای رسیدن به وضعیت مناسب کاری آنهاست. موارد بسیاری ممکن است نگرش و فرهنگ کار زنان را شکل بدهند و بر آن تاثیر بگذارند. در یک پژوهش انجام گرفته مشاهده شد که در مجموع همه‌ی موارد تفاوتی از نظر فرهنگ کاری بین زنان و مردان وجود ندارد، حال این که ممکن است در برخی موارد زنان و در برخی دیگر مردان فرهنگ کاری بالاتری داشته باشند (۸). در تحقیقی که پوریوسفی و دیگران (۱۳۹۱) انجام داده‌اند، نشان داده شده است که مواردی مانند رضایت شغلی و ارتقای شغلی یا به تعبیری دلبستگی نسبت به شغل تأثیری مثبت در فرهنگ کار دارند. همچنین عوامل اقتصادی یکی دیگر از گزینه‌هایی است که فرهنگ کاری زنان را ارتقا می‌بخشد. در واقع زمانی که زنان مشاغلی را ببینند که از نظر مادی آنها را تامین کرده و از وابستگی آنها می‌کاهد، خوشبینانه‌تر نسبت به کار می‌نگرند. یکی دیگر از موارد ذکر شده نگرش‌های تبعیضی جنسیتی بوده است. هر اندازه که باورهای سنتی نسبت به زن کاهش یابد، زنان با میل بیشتری نسبت به انجام کار اهتمام می‌ورزند. عوامل دیگر موثر بر فرهنگ کار زنان نیز عوامل سازمانی مانند حمایت مدیران و... و همچنین ویژگی‌های فردی مانند مسئولیت‌پذیری و خلاقیت و غیره بودند (۹).

جایگاه زن در کردستان و فرهنگ کار زنان کرد

کردها به عنوان یکی از اولین مردمانی که وارد سرزمین‌های کنونی شدند، جایگاه بزرگی در ظهور تمدن نوین داشته‌اند و چه بسا بسیاری از تمدن‌های اولیه در مناطق کردنشین یافت شده‌اند. آثار تاریخی فراوان در مناطق کرد نشین ایران و دیگر قسمت‌های کردنشین مانند کشف بزرگ نخستین پرستشگاه تاریخ موسوم به گوبکلی‌تپه (Gobekli tepe) در قسمت کردنشین ترکیه‌ی کنونی که بسیاری از تئوری‌های تاریخ را زیر سوال برده است، از

این مستندات است (۱۰). بر همین اساس می‌توان ادعا نمود که در این سرزمین‌ها با توجه به نقش اساسی زن در تمدن‌های اولیه، زن جایگاه خود را داشته است. در این مورد می‌توان به سخنان گیرشمن (R. Ghirshman) باستان‌شناس فرانسوی اشاره کرد که در کتاب خود به این اشاره می‌کند که زن در میان گوتی‌ها که در کردستان کنونی ساکن بوده‌اند، حتی در مقام فرماندهی سپاه نیز مشغول بوده است (۱۱). در بسیاری از موارد دیگر زنان کُرد اولین‌ها بوده‌اند که وارد حیطه‌ی فعالیت خاصی شده‌اند. برای مثال یکی از بارزترین نمونه‌ها برای اثبات این ادعا را می‌توان "ماه شرف خانم" اولین تاریخ نگار زن در تاریخ ایران دانست که با وجود این که تاریخ نگاری در کُردستان دیرتر از مناطق دیگر ایران آغاز شد، اما اولین زن تاریخ نگار ایران از کُردستان معرفی شد (۱۲). یا حتی در سال‌های مشروطه در ایران، موارد مستندی بوده که زنان کُرد در فعالیت‌های اقتصادی و بازاری شرکت داشته‌اند (۱۳).

از سوی دیگر در ادبیات، اشعار و نوشته‌های مفاخر کردستان نیز زن جایگاه بزرگی داشته و نسبت به فعالیت زنان، نگاه مثبتی وجود داشته است. برای مثال می‌توان به اشعار اساتیدی مانند هیمن، هزار، ناری، شیرکو بی‌کس و دیگران اشاره کرد (۱۴)(۱۵)(۱۶)(۱۷). برای مثال استاد محمد امین شیخ الاسلامی ملقب به "هیمن" شاعر بزرگ کُرد، در یکی از اشعارش به نام "یادگار شیرین" به وضوح خانه نشین کردن و محدود کردن زن به محیط خانه را تکیه کرده و به این اشاره می‌کند که زن در جامعه‌ی کُردستان باید کارهای سنتی را کنار گذاشته و مانند تمام زنان مدرن به دنبال هنر، نوآوری و علم برود. همچنین اشاره به این می‌کند که در بسیاری از فعالیت‌ها زنان از مردان هم موفق‌تر بوده‌اند و وی نیز، زنان کُرد را به فراگیری علم، از بین بردن سنت‌های نادرست و روی آوردن به کار و تلاش مدرن تشویق می‌کند (۱۴). همچنین در بسیاری از داستان‌ها و نوشته‌های معاصر کُردی نقش زن به وضوح دیده می‌شود. یا حتی در نوشته‌های نویسندگان بزرگ غیر کُرد مانند رمان مشهور "کلیدر" نوشته‌ی محمود دولت‌آبادی که زن در آن یکی از عوامل اساسی است. این داستان در مورد خانواده‌ای کُرد زبان که به سبزوآر خراسان کوچانده شده‌اند نوشته شده است (۱۸).

با وجود حمایت‌ها و پیشینه‌های مثبت گفته شده در مورد نقش زنان در جوامع کُردنشین و فعالیت‌های آنان و فرهنگ حاکم، باز هم عمده فعالیت زنان کُرد در تمام قسمت‌ها اعم از ایران، ترکیه، سوریه و عراق، به مانند اکثر کشورهای توسعه نیافته در بخش سنتی آن یعنی دامداری و کشاورزی و همچنین صنایع دستی بومی می‌باشد. قسمت اعظم زنان نیز در خانه می‌مانند و عمده‌ی کارهای آنان، فعالیت‌های روزمره و یکنواخت خانگی است. این مورد به خصوص در شهرها که زنان مانند زنان روستایی تحرک ندارند و مجبور به ماندن در خانه هستند، یکی از عواملی است که موجب پایین آمدن کیفیت کلی زندگی زنان نسبت به مردان در در استان کُردستان به عنوان یکی از استان‌های کُردنشین نیز شده است (۱۹).

با این حال امروزه قابل مشاهده و ملموس است که مشاغل سنتی زنان تنها در روستاها باقی مانده است و اکنون در بسیاری از ادارات، کارخانجات و مناصب اجرایی می‌توان زنان را مشغول به فعالیت دید. این وضعیت مختص به ایران نبوده و در بین کردهای عراق نیز وجود داشته و هم اکنون هم تا حدودی پابرجاست. با این وجود از سال ۱۹۹۱ به بعد سیر پیشرفت جایگاه زنان در کردستان عراق صعودی بوده و در سال‌های کنونی بنا به گفته‌ی دکتر "چنار سعد عبدالله" نویسنده، محقق و سیاستمدار زن اقلیم کردستان عراق، این وضعیت رو به بهبودی نهاده و هم‌اکنون در بسیاری از مشاغل به خصوص در مشاغل آموزشی و پرورشی، بیشترین شاغلان را زنان تشکیل می‌دهند (۲۰). همچنین می‌توان به افزایش اعتماد به زنان در امور سیاسی در این کشور اشاره نمود، به شکلی که در آخرین انتخابات پارلمان محلی کردستان در سال ۲۰۱۳، از یکصد و یازده نفر کرسی موجود، ۱۳ عدد از کرسی‌ها به زنان اختصاص یافته که در دوره‌های پیشین بی سابقه بود (۲۱). در کشور ترکیه نیز که بیشترین جمعیت کردهای دنیا در آن زندگی می‌کنند، از نظر حقوقی و قانونی تا حدود زیادی به حقوق اساسی زنان اهمیت داده شده است. برای مثال قوانین ویژه‌ای برای کار کودکان و زنان در نظر گرفته شده است. همچنین بر اساس قانون این کشور، درآمد و منفعت زن در صورتی که بنا به صلاحدید به انجام کار پردازد، متعلق به خودش است. همچنین زن می‌تواند در تمام مشاغل مجاز فعالیت نماید (۲۲). این کشور در زمینه‌ی روی آوردن به شاغل بودن زنان موفق بوده است، به طوری که در سال‌های ۱۹۳۶ تا ۱۹۷۶ تعداد کارمندان زن در این کشور ۱۹ برابر شد در حالی که این مقدار در مردان تنها ۶ برابر بود. امروزه زنان در بسیاری از مشاغل در این کشور فعالیت دارند و تا حدودی فرهنگ مثبتی نسبت به کار زنان وجود دارد. با این وجود زنان شاغل در ادارات دولتی ترکیه همچنان ارزش‌های مردسالارانه‌ی این کشور را مورد حمایت قرار می‌دهند. در تضاد میان کار و خانه، آنها ترجیح می‌دهند به زندگی خانوادگی خود پردازند. برخی گروه‌های زنان شاغل متخصص در شهرهای کوچک و حتی بزرگ به زندگی خانوادگی خود تقدم می‌دهند (۲۳). در مناطق گردنشین این کشور هم به طبع تقریباً همین وضعیت وجود دارد. اکنون در بسیاری از مناصب دولتی و سیاسی به خصوص در احزاب و شهرداری‌ها و مجلس این کشور زنان گُرد جایگاه مناسبی یافته‌اند و این انتخاب نشان دهنده‌ی دید و فرهنگ مثبت نسبت به حضور زنان در عرصه‌های مختلف در مناطق گردنشین ترکیه است. در مورد کشور سوریه نیز اطلاعات مناسب و مورد تاییدی با توجه به شرایط سیاسی و اجتماعی این کشور در دسترس نیست. گُردهای این کشور کم‌ترین حقوق را دارا می‌باشند و زمینه‌ی پژوهشی جداگانه در مورد زنان به صورت کلی و زنان گُرد به ویژه، با توجه به عدم صدور مدارک شناسایی که حاوی اصالت افراد در سوریه مانند گُرد بودن آنها باشد، ممکن نبوده است. اما با توجه به شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و اقتصادی گمان می‌رود در این کشور

زنان کُرد، کم‌ترین حقوق را نسبت به کُردهای دیگر داشته باشند و در نتیجه نگرش و فرهنگ کار در این کشور احتمالاً نسبت به ایران، ترکیه و اقلیم فدرال کردستان عراق در سطحی پایین‌تر باشد.

با توجه به منابع طبیعی و شرایط جغرافیایی، اکثر مناطق کُردنشین دارای شرایط مناسب برای کشاورزی بوده و یا اگر امکان آن فراهم نباشد، دامپروری به صورت سنتی رواج دارد. در این مناطق در تمام مراحل بهره‌برداری از مراتع و باغات، زنان نقشی اساسی دارند و به خصوص در هنگام برداشت محصولات، طیف وسیعی از نیروهای کار را زنان تشکیل می‌دهند. در فصول برداشت محصولات، دیدن زنان در مزارع و باغ‌ها معمول بوده و با وجود ظهور ماشین آلان نوین، هرچند کم‌تر اما هنوز به طور وسیع زنان در روستاها در کارها مشارکت دارند. دامداری سنتی نیز با توجه به نحوه‌ی انجام آن که اکثراً در جوار منازل بوده، به طور کامل به وسیله‌ی زنان صورت می‌گیرد. از سوی دیگر در حیطه‌ی کاری زنان کُرد به خصوص زنان روستایی، صنایع دستی و هنرهای سنتی مانند بافت قالی و گلیم، کلاش بافی، نازک‌کاری و بافتنی‌های سنتی مخصوص مناطق کُردنشین رواج دارد. برای مثال در استان کردستان به مرکزیت سنندج، صنایع دستی یکی از موارد اشتغال‌زای این استان بوده که طبیعتاً قسمت اعظم آن توسط زنان انجام می‌گیرد (۲۴). البته این صنایع مهم که تا حدود زیادی مانع از منفعل ماندن زنان هستند، امروزه با نفوذ زندگی مدرن و وارد شدن ابزارهای سرگرم‌کننده و نبود بازار فروش محصولات و عدم اهمیت دادن به این هنرها، تا حدود زیادی با تهدید روبرو است.

هم فرهنگ و هم میزان اشتغال با میزان تحصیلات در ارتباط هستند. نباید انتظار داشت تا زمانی که میزان تحصیلات زنان به حد مکفی برسد، نگاه و فرهنگ آنها نسبت به کار و اشتغال خود از نگرش سنتی رهایی یافته و فرهنگ جمعی قبول این پدیده رواج یابد. همچنین تحصیلات عامل به وجود آورنده‌ی مهارت است و در اکثر مشاغل نیز وجود مهارت و علم الزامیست. در نتیجه تا زمانی که زنان در صحنه‌های علمی و تحصیلی موفقیت‌های خود را به ظهور نرسانند، نه در واگذاری مشاغل به آنها تغییری جدی صورت می‌گیرد و نه مردان نیز مجبور به پذیرش جایگاه زن در کار و فعالیت خواهند شد. برای مثال در ایران از ۵۷,۳ میلیون نفر فرد باسواد، ۲۷,۲ میلیون نفر زن و بقیه مرد بوده اند که نشان دهنده‌ی سطح کمتر سواد بین زنان است (۲۵). همچنین وجود ۳ استان کُردنشین یا نیمه کُردنشین در بین ۵ استانی که کم‌ترین سطح سواد در ایران را دارند قابل تامل است (۲۶). ضمن این که درصد باسوادی تمامی استان‌های کُردنشین در ایران زیر متوسط کل کشور که ۸۴,۷۵ درصد می‌باشد قرار دارد (۲۵).

در کل با توجه به گستره‌ی جغرافیایی مناطق کُردنشین و کشورهای مختلفی که دارای جمعیتی کُردزبان هستند، فرهنگ کار زنان نیز بین آنها تا حدودی تفاوت پیدا کرده که ناشی از سیاست‌های متفاوت کشورهای است

که در آن زندگی می‌کنند. محدودیت‌های فرهنگی موجود که تا حدودی کم‌رنگ شده‌اند ولی همچنان در برخی موارد مانع فعالیت زنان هستند در دو طیف ارزش‌های مذهبی و موانع مربوط به مذهب و موانع فرهنگ ملی و هنجارهای سنتی نمود پیدا می‌کنند. اکثریت کردها دارای آیین اسلام هستند و نگرش‌های آنان برگرفته از آیین اسلام است، حال آن که در اسلام مدرک مستندی بر مخالفت با کار و فعالیت و مشارکت زنان وجود ندارد و آنچه هست، سوء برداشت از مذهب و باورهای غلط تحمیل شده‌ای است که همچنان در بسیاری از موارد رواج دارد و در برخی موارد حتی تدین زنان، با گوشه‌نشینی و خانه‌داری صرف و عدم ارتباط با دنیای بیرون سنجیده می‌شود، حال آنکه در تمام آیین‌های یکتاپرستانه، زن جایگاهی والا و یکسان با مرد دارد. از طرفی برخی هنجارهای اجتماعی و باورهای سنتی چه در میان زنان و چه در میان مردان، مانع از آن می‌شود که زن به عنوان بخشی از نیروی کار معرفی گردد و در نتیجه علایق شغلی زنان سرکوب می‌شود. باورهایی از این قبیل که؛ کار مختص مردها است، تحصیلات عالی برای زنان لزومی ندارد، زنان در انجام کار توانایی کافی ندارند، زنان ملزم به انجام کارهای خاصی هستند و هرگونه باورهای مردسالارانه که دیدی منفی نسبت به فعالیت زنان به وجود بیاورند که موجب محروم ماندن جامعه از یک توده‌ی عظیم استعداد و توانایی می‌شوند.

نتیجه‌گیری

جوامع با انجام کار و فعالیت در نقش‌های گوناگون، نیازمندی‌های خود را تامین می‌کنند و موجب تامین نیازهای دیگران می‌شوند. در نتیجه کار عنصری اساسی در زندگی انسان است. آنچه تا حدود زیادی کار و نحوه‌ی انجام آن و خروجی‌های کار را تحت تاثیر قرار می‌دهد، فرهنگ کار است، یعنی ارزش‌های پذیرفته شده‌ی جامعه یا یک گروه کاری نسبت به کار و نگرشی که به کار دارند. حال مسئله این است که تقریباً نیمی از جامعه را زنان تشکیل می‌دهند و این که یک فرهنگ صحیح و نگرش مثبت نسبت به کار زنان وجود داشته باشد، حائز اهمیت فراوانی است، زیرا عدم وجود این فرهنگ، موجب محروم ماندن جامعه از یک نیروی کار بزرگ خواهد شد که خود موجب ناتوانی اقتصادی و عدم توسعه‌ی اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی خواهد بود زیرا توسعه نیازمند مشارکت تمامی گروهها و افراد است.

در جوامع کُردزبان نیز این اهمیت وجود دارد و با توجه به باورهای مذهبی و هنجارهای سنتی پذیرفته شده، با وجود تغییر دیدگاه نسبت به کار زنان در قسمتی از مناطق کُردنشین، اما هنوز هم در بسیاری از جاها این دید منفی و فرهنگ کاری که مبتنی بر عدم پذیرش کار زنان در بسیاری از مشاغل است پابرجا مانده. البته باید توجه نمود که با توجه به بافت اجتماعی و نحوه‌ی آرایش خانواده‌ها در کردستان و وظایفی که زن در خانه نسبت به اعضای

خانواده دارد، حائز اهمیت است که زنان با توجه به توانایی که خود احساس می‌کنند، به انجام مشاغلی بپردازند که مانع انجام وظایف آنان در محیط خانه نباشد و دوگانگی شغلی را برای آنها به وجود نیاورد، زیرا این خود موجب منفی‌تر شدن نگرش‌ها نسبت به فعالیت زنان خواهد شد.

در نهایت برای رشد کار زنان و تغییر فرهنگ کار راهکارهایی به شرح مقابل بیان می‌شود که ممکن است مثرتر واقع شوند: ۱. حمایت از صنایع دستی و سنتی و ایجاد بازارهای فروش برای تولیدات آن جهت دلگرم کردن زنان مناطق روستایی به انجام آن. ۲. بها دادن به تحصیلات زنان و ایجاد برنامه‌های تشویقی در این راستا. ۳. برنامه‌های آموزشی آگاه‌کننده‌ی زنان از جایگاه خود در جامعه. ۴. ایجاد مشاغلی مخصوص زنان. ۵. حمایت از کارآفرینان زن و تسهیل فعالیت آنان. ۶. ایجاد و حمایت از تشکل‌های زنان. ۷. تقسیم کار در خانواده. ۸. نظارت بر عدم تبعیض در ادارات و کارخانجات و مراکز تولیدی. ۹. فراهم آوردن تسهیلات مشوق زنان به کار، مانند کاهش ساعات کاری، دستمزد مناسب، مرخصی و غیره. ۱۰. جدیت در اجرای آیین‌نامه‌ها و قوانین ملی و بین‌المللی حافظ حقوق زنان.

منابع و مأخذ

- (۱). معین، محمد (۱۳۸۷). فرهنگ معین ("ش" تا "ک"). تهران. نشر زرین
- (۲). کارنگی، دیل (۱۳۸۸). چگونه تشویش و نگرانی را از خود دور کنیم. امینی، محمود [ترجمه]. نشر کتابدرمانی.
- (۳). ماهر، فرهاد (۱۳۸۵). آثار رضامندی شغلی و انگیزه‌ی شغلی بر بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی. نشریه روانشناسی کاربردی. شماره ۱. صص ۷۱-۸۳
- (۴). تعاریف فرهنگ- نقش فرهنگ در نظام اجتماعی و فرهنگ سازمانی (۱۳۷۳). فصلنامه دانشگاه انقلاب. شماره ۹۸ و ۹۹. صص ۱۶۱-۱۷۸
- (۵). سبحانی نژاد، مهدی و همایی، رضا (۱۳۸۴). میزان توجه به نگرش فرهنگ کار در کتاب‌های درسی دوره‌ی راهنمایی. دوماهنامه دانشور رفتار. شماره ۱۵. صص ۱-۲۰
- (۶). لهسایی زاده، عباس و بوستانی، داریوش (۱۳۸۵). نابرابری جنسیتی در ایران. فصلنامه جامعه‌شناسی. شماره ۱. صص ۴۷-۶۰
- (۷). همتی، مجتبی [ترجمه] (۱۳۸۴). استانداردهای کار و برابری زن و مرد. کار و جامعه. شماره ۶. صص ۲۶-۲۴
- (۸). احمدی، سیروس و روستا، لهراسب (۱۳۹۰). بررسی مقایسه‌ای فرهنگ کار زنان و مردان. فصلنامه جامعه‌شناسی زنان. شماره ۲. صص ۳۹-۵۸
- (۹). پوریوسفی، حمید؛ فتحی، سروش و پوریوسفی، محمدعلی (۱۳۹۱). بررسی عوامل موثر بر فرهنگ کار در بین کارگران زن بخش صنعت. فصلنامه جامعه‌شناسی زنان. شماره ۱. صص ۱۵۲-۱۳۵
- (۱۱). گیرشمن، رومن (۱۳۸۵). تاریخ ایران از آغاز تا اسلام. بهفروزی، محمود [ترجمه]. نشر جامی

- (۱۲). قدیمی قیداری، عباس (۱۳۸۸). تاریخ نگاری محلی کردستان- ظهور نخستین تاریخ نگار زن. پژوهش‌های تاریخی دانشگاه اصفهان. شماره ۱. صص ۱۲۸-۱۱۳
- (۱۳). زارعی مهرورز، عباس (۱۳۹۰). بررسی جایگاه سیاسی و اجتماعی زنان ایالت کردستان در آغاز سده ۱۴ قمری. تحقیقات تاریخ اجتماعی. شماره ۱. صص ۶۳-۷۸
- (۱۴). شیخ الاسلامی مکر، محمدامین (۱۳۹۰). دیوان اشعار. تهران. نشر آنا
- (۱۵). شرفکندی، عبدالرحمن (۱۳۹۰). بو کوردستان (دیوان اشعار). تهران. نشر آنا
- (۱۶). ناری، محمد (۱۳۸۲). دیوان اشعار. تنظیم: مستعان، حمید
- (۱۷). بی‌کس، شیرکو (۱۳۸۲). میهمان پاییزی. نقش بندی، جمال الدین [ترجمه]. تهران. نشر کیانامهر
- (۱۸). دولت‌آبادی، محمود (۱۳۸۹). کلیدر. تهران. نشر فرهنگ معاصر
- (۱۹). کیفیت زندگی در جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله‌ی استان کردستان (۱۳۸۹). نشریه اصول بهداشت روانی. سال ۱۲. شماره ۱. صص ۴۸-۵۶
- (۲۰). گفت و گو با چنار سعد عبدالله (۱۳۹۰). فصلنامه گفتگو. شماره ۵۸. صص ۱۷۲-۱۵۳
- (۲۲). حقوق زن در قوانین اساسی و مدنی ترکیه (ت.مطالعه: ۱۲/۸/۱۳۹۲). معاونت حقوقی و امور مجلس جمهوری اسلامی ایران (www.hvm.ir).
- (۲۳). غفاری، سونیا [ترجمه] (۱۳۸۶). روزنامه سرمایه (۱۳/۳/۱۳۸۶). شماره ۴۷۲. صفحه ۱۲
- (۲۴). صنایع دستی استان کردستان (ت.مطالعه: ۱۵/۷/۱۳۹۲). اداره‌ی کل میراث فرهنگی و صنایع دستی استان کردستان (www.kurdistan.ichto.ir).
- (۲۵). گزیده سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ (۱۳۹۱). معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی مرکز آمار ایران. تهران. نشر مرکز آمار ایران

(10). Gobeklitepe.info (the word's first temple)

(21). Asriran.com. (11.7.1392). News code : 298397

(26). www.tabnak.ir (13/8/1391). News code : 282485